

SOSYAL VE EKONOMİK BİR OLGU OLARAK KÜRESELLEŞME: EĞİTİMDE YENİ AÇMAZLAR -YENİ OLANAKLAR

İlkay Demir*

ÖZET

Özellikle içinde bulunduğumuz çağa damgasını vuran küreselleşme kavramı ve beraberinde getirdiği tartışmalar, sosyal ve ekonomik alandaki pek çok dönüşüm ile karakterize olmaktadır. Küreselleşme ve küreselleşmeyle birlikte anılan yeni yaşama ve düşünme biçimlerinin toplumsal yaşamdaki en temel taşıyıcılarından biri de eğitim sistemidir. Bu anlamıyla eğitim, hem küreselleşme politikalarından en fazla etkilenen toplumsal kurumlardan biri, hem de yeni küresel politikaların yaygınlaştırılma aracı olarak küreselleşme tartışmalarının en yaygın biçimde sürdürüldüğü alanlardan biridir. Bu çalışma ile küreselleşme kavramı ve bu kavramın eğitime yansımaları sosyal ve ekonomik açılardan irdelenmekte, küreselleşme ve beraberinde getirdiği yeni düşünce akımları ile birlikte modernizm anlayışının değişimi üzerinde durulmakta ve neoliberal ekonomi politikalarının eğitimsel sonuçları eleştirel bir bakış açısıyla tartışılmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise küreselleşme kavramının eğitim bilimine getirdiği yenilikler ve sunduğu yeni olanaklar değerlendirilerek, eğitim politikalarındaki yeni yönelimlere eğitim bilimcilerin ne gibi katkılar sağlayabileceği tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Küreselleşme, Neoliberalizm, Modernizm, Eğitim Politikaları.

GLOBALIZATION AS A SOCIAL AND ECONOMIC CONDITION: NEW DILEMMAS-NEW POSSIBILITIES IN EDUCATION

SUMMARY

The concept of globalization which enmarks our age and debates it has bring about is characterized by a plea of transformations in social and economic sphere. One of the fundamental conveyers of globalization and new life styles and thinking styles mentioned within the concept of globalization is the educational system. Given this point, education is

---

* Araş. Gör. , İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

one of the fields in which globalization debates broadly take place both because it is one of the institutions mostly affected from the politics of globalization and it is seen as an organ generalizing the politics of globalization. By this study the concept of globalization and its reflections on education is examined in terms of social and economic factors, the changes in the understanding of modernism by means of globalization and new line of thought it has bring about is undertaken and the educational consequences of neoliberal economy politics is discussed from a critical point of view. In the last chapter of the study, innovations and new possibilities in pedagogy offered by globalization is evaluated and the possible contributions of pedagogues to the new orientations in educational policies is discussed.

Key words: Globalization, neoliberalism, modernism, educational policies.

Küreselleşme, binlerce kilometre ötedeki olayların, yerel olayları etkilediği, birbirine uzak yerellikleri bağlayan dünya çapındaki sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir (Morrow ve Torres, 2000).

Küreselleşme kavramı farklı düşünürler tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaktadır ve bu anlamıyla karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Bazı düşünürler küreselleşmeyi dünyanın batılılaştırılması, bazıları kapitalizmin çıkarlarını saklamak için bulduğu yeni bir kılıf olarak düşünürken; bazıları küreselleşmenin homojenleşmeye yol açtığını, bazıları ise aksine farklılaşmaya ve heterojenleşmeye yol açtığını düşünmektedir. Ticaret için, küreselleşme karı ve verimliliği arttırmak amacıyla kullanılan bir strateji iken, hükümetler için devletin gücünü arttırmanın bir yoludur. Sosyal organizasyonlar küreselleşmeyi çevre hareketi, demokratikleşme v.b çabaların gerçekleştirilebileceği bir alan olarak görürken, bazı kuramcılar, küreselleşme tartışmalarının fazlaca önemsendiğini savunmaktadır (Kellner, 2000).

Diğer yandan küreselleşmenin ve bu bağlamda gündeme gelen eğitim yaklaşımlarının felsefi olarak pek çok düşünce akımı ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Özellikle liberal devlet anlayışının temellerini atan Hegel felsefesi, bireyselliği ve bireyin doğaya uygun yaşayışıyla devlete gerek kalmayacağını savunan Stoa felsefesi, bilginin göreceliği üzerine görüşleriyle Heracleitos, mutlak bilginin varlığını reddeden sofistler, “Amaca ulaştıran, pratik değeri olan, başarıyı sağlayan düşünce doğrudur” ifadesiyle pragmatizm, küreselleşme ve neoliberalizm anlayışlarının temelinde olduğu düşünülen felsefe akımlarıdır (Sönmez, 2002).

Küreselleşme kavramı ister somut bir gerçeklik isterse soyut bir söylence olarak ele alınsın tüm dünya yüzeyinde değişimler yaratmakta ve çağımızın egemen söylemi olmaya

devem etmektedir. Küreselleşme ile birlikte, toplumsal yaşamda meydana gelen değişiklikleri Hesapçıoğlu (2001) şu şekilde özetlemektedir:

- a-Yaşam biçimlerinin ve sosyal ilişkilerin çoğullaşması
- b-Yeni teknolojiler ve medyanın gelişimi
- c-Ekolojinin bir sorun olarak gündeme gelmesi
- d-Nüfus gelişimi ve göçler
- e-Yaşam ilişkilerinin uluslararasılaşması
- f-Değerlerdeki değişimler.

SOSYAL BİR OLGU OLARAK KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM

İlk kez modernite tarafından tasarlanan sosyal kontrat, sınırları ulus devlet tarafından çizilen bir yurttaşlık anlayışı getirmektedir. Modernizmle birlikte sadakat kavramı; din, etnik köken ya da aile bağlarının ötesine geçerek ulusal bir kültür ve dille tanımlanmaya başlamıştır. Buna paralel olarak modernizm, bireylerin kimliklerini de üç eksende tanımlamıştır: 1-ulusal kimlik (ben bu ülkenin yurttaşım) 2-yasal kimlik (benim hak ve sorumluluklarım vardır) 3-nesnel kimlik (bilinçli, rasyonel ve etkin bir bireyim). Bahsedilen bu ulusal aidiyet-yurttaşlık ve bireysellik üçgeni, akıl-insanlık ve devlet kavramlarında karşılığını bulmaktadır. Söz konusu kavramlar, en üst seviyesiyle Hegel felsefesinde görülmektedir. Bu kavramların üst anlatılar haline gelerek tüm dünyada yaygınlaşması ise, bilim ve eğitim aracılığıyla olmaktadır (Magalhaes ve Stoer, 2003).

Modernitede eğitim, daha çok okula atfedilen bir kavramdır. Okulda bireyler özgürleşir, geleneksel değerlerin kalıplarını kırarak sosyalleşir ve bir topluma aidiyet duygusu kazanırlar. Aynı zamanda okul, ilerdeki iş yaşamına hazırlayıcı role sahiptir. Bahsedilen bu okul yapılanmasının en çok yaygınlaştığı dönem, savaş sonrası kitle eğitimi dönemidir. Ancak Batı dünyası 20. yy.'ın ikinci yarısından itibaren kendine inanmama eğilimine girmiştir. Bu "inançsızlık"ın ardında, modernliğin benzerlik ve ortaklıkları vurgulayan yapısına karşın; daha fazla bireyin kişisel farklılıklarını ve ayrılıklarını ortaya koyma çabası yatmaktadır. Yani, bireyin kendi yaşamını, kendi referans çerçeveleri doğrultusunda biçimlendirmesi yaklaşımı. Bu durumun sonucunda ise, "modern sosyal kontrat" yerini, "özerkliğimi geri istiyorum" ifadesine bırakmıştır ve bireyler, nasıl yaşayacaklarına, nasıl eğitim alacaklarına, kendilerine nasıl bakacaklarına, nasıl üreteceklerine kendileri karar vermek istemektedir (Magalhaes ve Stoer, 2003).

Aktay'a göre (2002), modern dönemde eğitimin en önemli işlevi uluslar için uygun vatandaşlar yaratmaktır. Küreselleşmeyle birlikte eğitim bu işlevini kaybetmektedir. Artık ulus-birey yetiştirmek değil, performansın yükseltilmesi ve teknokratizmin üretilmesi amaçlanmaktadır. Masschelein ve Simons (2002) ise, modernitenin, bireylerin bir arada oluşlarına bir değer atfettiğini oysa, günümüz toplumunda bir aradalığın geleneksel bir değer atfedilecek durum olarak değil, varoluşsal bir durum olarak algılanması gerektiğini öne sürmektedir.

Küreselleşme kültürel bir olgu olarak ele alındığında da modern dönemden farklı bir takım anlayışların yerleşmeye başladığı söylenebilir. McCarty ve arkadaşlarına göre (2003) küreselleşme, medya ve benzeri araçlarla, bireylere farklı kimlikler sunmakta ve bu kültürel farklılıkları denemelerine olanak tanımaktadır. Küreselleşme ile birlikte bireylerin, imajların, fikirlerin, teknolojilerin ve ekonomik-kültürel sermayenin ulusal sınırlar dışına hızlı bir biçimde yayılışı meydana gelmektedir. Popüler medyanın geçen yüzyılda bilgiyi, imajları ve kimlikleri hızla yaygınlaştırdığı görülmekteyken, günümüzde küreselleşme tüm bu öğelerin dolaşım alanını ve hızını arttırmakta, çok kültürlülük anlayışı egemenlik kazanmaktadır.

Bir diğer yaklaşım ise, küreselleşmenin kültürel çeşitlilik değil, aksine homojenliğe yol açtığı yaklaşımıdır. Bu yaklaşım ile genellikle kastedilen kavram ise kültürel emperyalizm olmaktadır. Kızılcıkel'e göre (2002), küreselleşme ile tüm toplumlar denetim alınmaya başlamaktadır, bu durum Foucault'nun "kapatılmış toplumlar" anlayışına denk düşmektedir; diğer bir ifade ile, görülmeden gözetim altında tutan hapisane sistemi. Bu hapisane sisteminde ise tüm farklılıklar ötekileştirilmiştir. Burbules ve Torres (2000)'e göre de; küreselleşme ile, farklılık ve ayrılığın yerini, gelişmiş ülkelerin kültürel hegemonyası nedeniyle, çeşitlilik ve farklılıkları tehdit eden kültürel standardizasyon ve homojenleşme almaktadır.

EKONOMİK BİR OLGU OLARAK KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM

19. yy kapitalizminin özelliği dünya piyasası üzerindeki denetimi olmuştur. Ürünlerini satmak amacıyla pazara ihtiyaç duyan kapitalist sistem, genişlemiş ve yayılmıştır. Bu durum, üretim ve tüketime kozmopolit bir nitelik vermiştir. Marx'a göre, kapitalizmin temel mantığı gereği "bir ülkenin kapitalist sınıfının tümü kendi kendinden kar sağlayamaz, öteki uluslara ve pazarlara açılması gerekmektedir." (Arrighi, 2000). Bu gereksinim ise beraberinde küreselleşme olgusunu getirmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte anılan en temel kavram neoliberalizm olmaktadır. Apple (2002), klasik liberalizm ile neoliberalizm arasındaki ayrımları şu biçimde formüle etmektedir: Klasik liberalizm, bireyi devletin müdahalesinden özgürleştirmek amacıyla, devlet gücünün

negatif tasavvurunu temsil eder; neoliberalizm ise, devleti olumlu bir güç olarak görmektedir çünkü pazar yaratmak, şartları ve yasaları oluşturmak temel amaçtır. Klasik liberalizmde birey bağımsızdır, neoliberalizmde ise devlet, rekabetçi ve girişimci bireyi yaratmak için çabalamalıdır. Devlet, herkesin kendi karı için girişimde bulunmasını planlayarak yönetmektedir.

“Neoliberalizmi savunanlar, zayıf devlet fikriyle hareket etmektedir. Bu görüşün altında, özel olan iyi olmalıdır ve kamusal olan da kötü olmalıdır mantığı yatmaktadır. Okul gibi kamusal kurumlar boşuna para akıtılan ve olumlu sonuçların asla alınmadığı kara deliklerdir. Neoliberaler için yalnızca bir tür akılcılık vardır, o da ekonomik akılcılıktır. Etkililik ve kar-zarar hesabı hakim ilkelere. Bu görüşe göre, tüm bireyler kendi kişisel çıkarlarını arttırmak için çalışmalıdır. Diğer yandan, öğrenciler canlı sermaye olarak görülmekte ve ekonomik amaçlarla doğrudan ilişkili olmadan okula yatırılan paraya şüphe ile yaklaşılmaktadır. Tüketici seçimlerinin demokrasinin garantisi olduğunu fikriyle, eğitimin de ekme, araba ya da televizyon gibi bir ürün olduğu savunulmaktadır. Diğer yandan yoksulların eğitimde eşit fırsata sahip olmaları gibi kavramlar da, çeşitli araştırmacılar tarafından sorgulanmaktadır. Örneğin, Hernstein ve Murray’ın (1994) çok satan “Bell Curve” adlı eserlerinde, eğitimsel ve sosyal politikaların daha eşitli sonuçlar yaratabileceği fikrinin romantik olduğu öne sürülmektedir. Onlara göre, zeka ve başarı gibi kavramlar daha çok genetik olarak miras alınan kavramlar olduğundan, eşitleme politikaları işe yaramayacaktır. Yöneticilerin bu gerçeği görerek hareket etmeleri ve yoksul ve daha az zeki olanlara boşuna umut vermemeleri gerekmektedir.” (Apple, 2000, s.64).

Bourdieu’ya göre (1998) ise, neoliberalizm “saf pazar mantığının yoluna çıkabilecek tüm engellerin kaldırılmasıdır” ona göre bu program, yoksulluğun artışı, gelir dağılımındaki farklılıkların derinleşmesi ve özerk kültürel üretim sahalarının giderek daralması gibi apaçık etkilerinin yanı sıra iki temel eğilim tarafından karakterize edilmektedir: Kamusal alan fikriyle ilgili değerlerin tahrip edilmesi ve her alanda, herkesin, herkese karşı savaşını bir kural haline getiren Sosyal Darwinizm’in yaygınlaşması.

Ergur’ a göre (2003), mevcut üretim ilişkilerinin örgütlenmesi, bunun sonucunda belirlenen piyasa değişkenleri ve mantığı, maddi ve ideolojik yeniden üretim koşullarının sürdürülmesi büyük oranda eğitimle ilgili kurum ve işlevlerle mümkün kılınabilir. Bir ekonomik düzenin varoluş koşulları ortadan kalkmaya ve geçersizleşmeye başladığında onu yeniden üretme görevi üstlenmiş olan eğitim anlayışı da toplumsal yaşamın gerçeklerine tekabül etmemeye başlamaktadır. Sonuç olarak da eski koşulların sürdürülmesi için planlanan eğitim amaç ve araçları yeni toplumsal koşullar karşısında tutucu bir özellik göstermeye ve direnmeye başlarlar.

Eski kapitalist düzende eğitim sistemi disiplinli ve güvenilir iş gücü sağlamaya yönelikken, yeni küresel ekonomi çok çabuk öğrenebilen ve takım çalışması yapabilen yaratıcı bir işgücü gerektirmektedir. Global bilgiye dayalı ekonominin meslek yapıları ve eğitimsel ihtiyaçlar üzerindeki etkisi sanayi sonrası toplum modellerinden farklıdır. Küreselleşme ve neoliberalizmin eğitime yansımaları üç alanda olmaktadır (Morrow ve Torres, 2000):

1-Bir önceki Keynesyen refah-devleti anlayışının başarısızlıklarına yanıt olarak devletin ekonomideki rolünün değişmesi

2-Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılarak girişimci bir yol doğrultusunda sanayinin yeni üretim modeline esnek eğitimsel yanıtlar sunması yolundaki neoliberal baskılar.

3-Benzer biçimde küreselleşen dünyada yeni işgücü için gerekli olan beceri ve yeterlikleri sağlamak amacıyla ilk ve orta öğretim ile öğretmen eğitiminin yeniden düzenlenmesi

Eski kapitalist sistemde eğitim sistemi disiplinli ve güvenilir işgücünün yaratılmasının yanı sıra, ulus-devlet için vatandaşlar yetiştirmektedir. Ancak küresel sistemde geleneksel yurttaş eğitimiyle bağdaştırılan ulusalcılık sorgulanmaya başlamıştır. Yeni küresel ekonomi artık güvenilir işgücünden çok, esnek üretim ve çalışma koşullarına uyum sağlayabilen işgücü gerektirmektedir. Bu anlamda öğretmenlerin önündeki hedef, eğitim sistemini bu beklentilere adapte edebilmek olmalıdır (Morrow ve Torres, 2000).

Diğer yandan küreselleşme merkez ülkeler ile çevre ülkeler arasında eşitsizliklere de yol açmaktadır. Merkez ülkelerde yaşanan tekelleşme nedeniyle çevre ülkelerdeki üretim önemsizleşmekte, gelir dağılımlarındaki eşitsizlikler artmaktadır (Kızılcelik, 2002). Küreselleşmeyle yaşanan gelişmelerin sonucunda tam olarak bölünmüş bir dünya karşımıza çıkmaktadır. Zenginliği büyüyen Batya karşı, yoksulluk ve istikrarsızlıkla savaşıyan Doğu.

Küreselleşmenin gelişmekte olan toplumlardaki en görünür etkisi, yapısal uyum programlarıdır. Bu yapısal uyum programlarının amacı tüm gelişime yönelik stratejilerin yabancı sermayeye istikrar yaratma doğrultusunda oluşturulmasıdır. Diğer bir deyişle gerekli iç sermayeyi arttırabilmek için hükümetler, araştırma ve geliştirme alanında ulusal otonomi yaratabilecek eğitim programları oluşturacak ve eğitimde eşitliği sağlayacak yatırımları kesmek durumunda kalmaktadır (Morrow ve Torres, 2000).

Neoliberal bakış açısı ile şekillenen eğitim yapısında müfredat oluşturulurken ticari ve ekonomik konular üzerinde daha fazla yoğunlaşma, eğitim ilke ve değerlerinden uzaklaşma ve öğrenciye atfedilen değer olumsuz bazı yönler kazanması sözkonusu olmaktadır. Örneğin, İngiltere'deki "sınav ligi" çözelgeleri sisteminde okulun performans göstergeleri önemle

dikkate alınmaktadır, bunun sonucunda ise okul motive olmuş öğrenci ve veli arayışına girmekte, öğrencinin ihtiyacının değil, performansının önem kazanması ortaya çıkmakta ve öğrenci için okul anlayışı, yerini okul için öğrenci anlayışına bırakmaktadır, bu durumun sonucunda özel ihtiyaçları olan, problem yaşayan, olumsuz koşullara maruz kalan öğrenciler kenara itilmektedir. (Olssen, 1996).

Neoliberal eğitim yaklaşımlarında üzerinde en fazla durulan kavram, performans kavramıdır. Bu açıdan bakıldığında bilgi, üretimin ve pazar ilişkilerinin temel faktörüdür. Bernstein' a göre (1990) bilgi, avantaj ve kar sağladığı tüm durumlarda tıpkı para gibi dolaşımında olmalıdır. Hatta ona göre bilgi artık, para gibi değildir, paranın ta kendisidir. Bilgi, 100 yılın ardından, maneviyatından arınmış ve insani boyutunu yitirmiştir (Akt. Magalhaes ve Stoer, 2003).

Bu noktadan sonra bilgi, bireyi geliştirmek yerine bireyi bilişsel yetiler toplamı haline dönüştürmüştür. Bilgi artık bireyleri ve toplumu eğitmekte, bireyleri işgücü pazarında konumlayan bir araç haline gelmektedir. Bu dönüştürmenin sonuçlarından biri, bireylerin kendi performanslarına indirgendikleri bireyselleşme sürecidir. Sonuç olarak, eğitim bir bilim olarak saldırıya uğramakta ve sorgulanmaktadır. Bunun nedeni ise eğitim biliminin bireye “birey ve toplum için” “değerli bilgi”yi kazandırmaya çalışmasıdır (Magalhaes ve Stoer, 2003).

Bireylerin kendi performanslarına indirgenmesi ile yaşanan bireyselleşme eğilimi, “girişimci benlik” kavramında ifadesi bulmaktadır. Buna göre yaşam, girişimci benlik için bir üretim süreci olduğundan, öğrenme süreci de bireyin kendisini bir girişim olarak nasıl yönettiği ile bağlantılıdır. Artık kendisi bir girişim haline gelen birey, kendi eğitim sürecinden bir yatırım olarak birbir sorumlu olmaktadır. Bu anlamda girişimci bir öğretmen de öğrencilerin müşterileri olduğunun bilincinde olmalıdır (Masschelein ve Simons, 2002).

Küreselleşme olgusu ile birlikte yönetim anlayışında da yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de yeni kamu yönetimi anlayışıdır. Karlsen (2002) yeni kamu yönetimi anlayışını şöyle açıklamaktadır: “Bir ulus-devlette asker, polis ve devlet kontrolü okulla birlikte anahtar kavramdır. Okul, ulus ve devletin yapılandırılmasıyla bağlantılı olarak psikolojik bir kaynaşmanın sağlanmasında önemlidir. Sonuç olarak da modern devlet anlayışında eğitim hem bir hak hem de bir görevdir. Ancak günümüzde küreselleşme ile birlikte pazar, hem politik hem de idari sistemi baskı altına almaktadır. Yani küresel pazar liberalizmi, ulus devleti baskı altına almaktadır. Pazar merkezli pek çok yönetim stratejisi vardır. Bunlardan biri, yeni kamu yönetimi kavramıdır. Buna göre pazar, ekonomik bir büyüme ve zenginleşme unsurudur. Pazar tarafından yönlendirilen bir toplumun üretimi

canlandıracağı, sivil topluma güç vereceği, ulusu ve aileyi güçlendireceği ve bireylere görev ve sorumluluk duygusu, öz disiplin ve dürüstlük kazandıracağı düşünülmektedir.” Bu durumda en önemli nokta, bireyselliği ve seçme özgürlüğüne yapılan vurgu (kaliteli-çeşitli hizmet), desentralizasyon ve liberalleşme (tüketicinin artan önemi), özelleştirme ve pazar yönlendirmesidir (önemli sektörlerin pazara havale edilmesi).

Pazar tarafından yönlendirilen toplumsal yaşamda, en fazla vurgu yapılan kavram “bağımsız seçimler yapabilen birey” kavramıdır. Söz konusu bağımsız seçim yapabilen birey, küresel eğitimin özünü oluşturmaktadır. Buna göre, öğrenci ve veliler alternatifleri olan, bireysel ihtiyaç, amaç ve ilgilerine göre farklı alternatif eğitim programları arasında tercihler yapabilen bireyler olarak görülmektedir. Bu anlayış, tercih yapma isteğinin bireyin doğasında olduğunu varsaymaktadır, bireyler tamamen kendi özgür iradeleriyle ve etki altında kalmadan tercih yapabilmektedir. Oysa Peters ve arkadaşlarına göre (2000) günümüz eğitim ortamında pazar ekonomisinin yapısı gereği; bireylerin ihtiyaç, ilgi ve amaçları bile kendilerine tüketim pazarı tarafından empoze edilmektedir. Bu durumda özgür tercihlerde bulunan bireylerden söz edebilmek mümkün olmamaktadır.

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİMDE YENİ OLANAKLAR

Bu bölüme kadar, küreselleşmenin sosyal ve ekonomik bir olgu olarak eğitime yansımaları eleştirel bir perpektiften değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise küreselleşme olgusuyla birlikte daha sık dile getirilmeye başlayan bir takım kavramların, eğitim sürecinde yaratacağı yeni olanaklara değinilecektir.

Özellikle yeni ekonomik yapılanma bağlamında küreselleşmenin doğuracağı bazı olumsuzlukların yanında, eğitimin amacı, bilimsel bilginin niteliği, bireysel farklılıklar ve teknolojik gelişmeler bazında bir takım olanaklar sunduğu da göz ardı edilmemelidir. Konu bireysel farklılıklar açısından ele alındığında, bazı eğitim bilimcilerin, homojenlik ve normalleştirme fikrini hala savundukları görülmektedir. Oysa bu fikir, çok kültürlülük anlamında pek çok problemi de beraberinde getirmekte, öğrenme ortamının çok kültürlü yapısına yanıt verememektedir. Sonuç olarak günümüz küresel dünyasındaki çok kültürlülüğe yanıt üretebilmek için müfredatı çok kültürlü bir yapı eklemlenmekte ve bu yolla farklı kültürleri kapsayacak bir eğitim programı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu değerlendirme yapılırken, Nietzsche'nin değerlendirmeleri de göz önüne alınabilmektedir. Ona göre, sanayi çağı ile birlikte yeni bir ahlaki çerçeve de ortaya çıkmıştır. Böylelikle bireyler, sosyal kurumların bürokratik yapılandırılmalarına maruz kalmışlardır. Birey kendini özgür iradesi ile değil, diğer bireylerin konumlarına göre değerlendirmektedir. Bu durum modernizmin eğitim anlayışına da bu biçimiyle yer etmiştir. (McCarty ve ark., 2003).

Günümüzde çok kültürlülük anlayışının okullara hızla yayılması, yalnızca kültürel farklılıkların önemsenmesi bağlamında değil, bilgiye ulaşma ve bilgiyi yorumlama alanlarına da etki etmektedir. Bu çok parçalılık, farklı araştırma yöntemlerinin kullanılması ve disiplinlerarası çalışma ve okumalarda kendini göstermektedir. Bu bağlamda ele alındığında, küreselleşme ile birlikte eğitim bilimcilerin önümüzdeki yıllarda üzerinde tartışmaları gereken noktalar; göç, elektronik medya, kültürel çeşitlilik ve yeni kimlikler olmalıdır (McCarty ve ark., 2003).

Küreselleşmeyle birlikte yeni teknolojilerin hızlı gelişimi de düşünülmelidir. Yeni teknolojiler, farklı ve hızlı iletişim biçimlerini, öğrenme biçimlerini, insan emeğinin bazı alanlardaki kullanımının azalmasını da beraberinde getirmiştir. Diğer yandan küreselleşme ile birlikte anılan neoliberal politikalar, eğitimde fırsat eşitliği kavramını gölgeleyebilmekte ve eğitim kalitesi, yalnızca bunu finanse edebilecek bir grup azınlığın hakkı haline gelebilmektedir. Ancak, özellikle bilgisayar aracılığıyla bireyler, kendi amaç ve projeleri doğrultusunda araştırma yapabilmekte ve iletişim kurabilmektedir. Bu özellikle pek çok kütüphane ve kurumsal araştırma hizmetine ulaşmayan bireyler için önemli bir gelişmedir. İnternet, tarihte hiç bir kurumun başaramadığı kadar çok bilgiyi ulaşma açmıştır. Ayrıca internet aracılığıyla bireyler, çeşitli fikirleri tartışarak yeni platformlar oluşturabilecekleri bir iletişim olanağını da yakalayabilmektedir (Kellner, 2000).

Aktay (2002)'a göre de internetin pek çok olumlu yönü bulunmaktadır. Özellikle eğitim olanaklarından yeterli ölçüde yararlanamayan bireyler için büyük bir fırsat olarak görülmelidir. Ancak; sanal üniversiteler aracılığıyla diploma alınabilen programların varlığı, bu alanın da uzun vadede tamamen ticarileşebileceği endişesini yaratmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte öğrenme sürecine yaklaşımlarda da bazı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerin temelinde ise daha önce değinilen, öğrencinin kendi eğitim ve öğrenme sürecinin sorumluluğunu alması yatmaktadır. Bu yeni yaklaşıma göre bilgi aktarılmakta ya da kazanılmakta değil, yapılandırılmaktadır. Bu açıdan ele alınan öğrenme, bağlama ve duruma bağlıdır yani çevreyle ilişkilidir. Böylelikle öğretme, bilginin öğretmen tarafından aktarılması değil, bilginin yapılandırılması için öğretmen tarafından uygun ortamın hazırlanması anlamına gelmektedir. Öncelikle bireyin neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğu ve öğrenme potansiyeli ortaya konulmalı, ardından bu ihtiyaç ve potansiyeli karşılayacak uygun ortamın yaratılması sağlanmalıdır. Artık öğrenme dışarıdan verilen bir süreç değil, birey tarafından yönlendirilen bir süreçtir. Kendini değerlendirme, gözleme, eleştirme, güçlü ve zayıf yanlarını görme küresel eğitimin hedefleri arasındadır (Masschelein ve Simons, 2002). Öğrenmeye bu biçimde yaklaşım, eğitim sürecinde öğrencinin sorumluluğunu arttırmakta, öğrenciye potansiyelini kendi ilgi ve tercihleri doğrultusunda geliştirme olanağı sağlamakta,

öğrencinin dışarıdan bilgi taşıyan konumunda olan öğretmene bağımlılığını azaltarak, öğrenme sürecindeki özerkliğini arttırmaktadır.

Küreselleşme kavramıyla birlikte anılan olgulardan biri de postmodernizmdir. Modern bilim nesnellığe, katı araştırma yordamlarına sahip olmasıyla ve metafizik olana değil, maddi olana öncelik vermesiyle belirlenmiştir. Modern bilimin modeli pozitivist, ampirist ve rasyoneldir. Postmodernizm ise, tek bir gerçeğin varlığının reddi, totalitarizme isyan, çoğulculuk, görecelik ve ulusal eğitim kavramlarının reddi ile ortaya çıkmaktadır. Bunların sonucunda öğretim, bilgiyi almanın bir yolu olarak ortadan kalmaktadır, öğretmenin rolü yeniden tanımlanmakta ve rehberlik eden bir konuma gelmektedir, itaat ve otorite kavramları sorgulanmakta ve eğitimin itaati öğreten yanı törpülenmektedir (Hesapçioğlu, 2001). Modernist anlayışta mutlak otorite dolayısıyla da tabu kabul edilen gerçek, teklik, bütünlük kavramları küresel dünyada sorgulanmakta, teklin yerini çoğul, bütünlüğün yerini parçalılık, gerçeğin yerini ise farklı gerçekler almaktadır. Bu durumun eğitime yansması ise, kamusal çıkar adına bireyleri belirli doğrular ekseninde yetiştirmeyi hedefleyen modern devlet anlayışının eğitimsel alandaki hegemonyasının zayıflamasıdır.

SONUÇ

Çağımızda küreselleşme yadsınamaz bir biçimde varlığını göstermekte ve eğitim ve bilim gibi toplumlara yön veren kurumlar başta olmak üzere tüm sosyal ve kültürel yaşamda büyük etkiler yaratmaktadır.

Morrow ve Torres'e göre (2000) küreselleşmenin eğitime yansmalarıyla birlikte pek çok düşünce akımı da bu yeni duruma göre kendilerini yeniden konumlandırmışlardır. Örneğin eleştirel yaklaşımların, bu yeni yapılanmaya karşı aldığı pozisyon, geleneksel hümanistik değerleri korumak ve yüz yüze öğretim yöntemlerini savunmak gibi tamamen savunmacı bir yapıya oturmuştur. Bu açıdan bakıldığında, doğrudan savunmacı bir refleks göstermek; alandaki çalışmaların verimliliğini azaltırken, küreselleşme ile birlikte eğitimde etkin biçimde kullanılacak yeni olanakların değerlendirilmesini de engelleyebilmektedir.

Eğitim eleştirel düşünebilen ve sorumluluk sahibi yurttaşlar yaratmaya mı yönelik olmalı yoksa yalnızca bir işe hazırlama süreci olarak mı algılanmalı” “eğitim bireysel çıkarlar, kar-zarar hesabı yapabilmeyi yanı sıra, topluma karşı sorumlulukları olan yurttaşlar yetiştirmekle yükümlü müdür?” gibi soruların artık aşıldığının düşünüldüğü günümüzde bile, tüm bu sorular üzerinde yeniden düşünülmalıdır (Souden, 2002). Ancak bu sorular üzerinde düşünülürken, hem devletin mutlak egemenliğinin taraftarlığını yapan muhafazakar eğitim politikalarının, hem de saf pazar mantığının içerisinde kaybolmadan; küreselleşmeyle birlikte

ortaya çıkan problemlere küreselleşmenin olanaklarından da yararlanarak yeni çözüm yolları üretilebilmelidir.

Birinci, ikinci ve üçüncü dünya ülkeleri üzerine yapılan kavramsallaştırmalar sürerken, küreselleşen dünyada özellikle birinci dünya ülkeleri üzerinde büyük bir tehdit oluşturan 4. dünyadan söz edilmeye başlanmıştır. 4. dünya, Sahra-altı Afrika, Latin Amerika ve Asyanın gelişmemiş kırsal kesimleri gibi yer kürenin pek çok bölgesine yayılmış durumdadır. Ancak aynı zamanda her ülkede belirli oranlarda varlığını sürdürmektedir. Amerikan gettolari, İspanya'daki işsiz genç yığınlar, Fransız banliyöleri, Asya'da büyük şehirlerin dış mahalleleri v.b. Tüm bu bölgeler milyonlarca evsiz, hapsedilmiş, fuhuşa ve suça itilmiş, damgalanmış, hasta ve cahil insandan oluşmaktadır. Bu insanlar, bazı bölgelerde çoğunluk, bazılarındaysa azınlık durumundadır. Fakat refah devleti kavramının yıkılması ve küresel neoliberal politikaların güç kazanmasıyla, her yanda sayı olarak artmakta ve daha fazla görülmektedirler. Eğitim bilimcilerin, bu topluluklara nasıl eğitim verileceği ve dünyayla bağlantılarını kurmalarına yardım edileceği konularında daha fazla tartışmaları gerekmektedir (Morrow ve Torres, 2000).

Diğer yandan Hesapçıoğlu'na göre (2001) gelecekteki okula ilişkin çeşitli ütopyalar bulunmaktadır bunlar: Geleneksel okulun ortadan kalkması, eğitimin yeniden sorgulanması, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" anlayışının egemen olması ve disiplinlerarası ve çokkültürlü öğretim yaklaşımlarının hakim olması olarak özetlenebilir. Bahsedilen bu olasılıklar bağlamında, eğitim bilimcilerle düşen bir diğer görev de, yalnızca geçmişten yola çıkarak günümüz sosyo-ekonomik özelliklerinin eğitime yansımalarını irdelemek yerine, günümüzden hareketle geleceğin eğitim sistemi üzerine değerlendirmelerde bulunmak ve ilerideki olası gelişmeler ile müdahale yöntemleri üzerine tartışmak ve yeni politikaların geliştirilmesi sürecinde daha aktif rol oynamak olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aktay, Y. (2002) "Eğitimde Küresel İmkanlar-KreselleŖen Dünyada Eğitimde Fırsat EŖitliđi ve zgrleŖim Fırsatları zerine", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 7-22.
- Apple, M (2000) "Between Neoliberalism and Neoconservatism: Education and Conservatism in a Global Context", in N.C. Burbules, ve C.A. Torres (Eds.). *Globalization and Education: Critical Perspectives* (pp. 57-78). N.Y.: Routledge.
- Apple, M. (2002) "Küresel Tehlikeler: Eğitimde EŖitizlikler ve NeoLiberal Politikaların Bir Mukayesesi" *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 23-47.
- Arrighi, G. (2000). *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Gç ve Çağımızın Kökenleri* (R. Boztemur, ev.) Ankara: İmge Yayınevi.
- Bourdieu, T. (1998) "The Essence of Neoliberalism" (J. J. Shapiro, ev.) *Le Monde Diplomatique*, (evrimii: <http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu>).
- Burbules, N.C., Torres, C.A. (2000). *Globalization and Education:Critical Perspectives*. N.Y.: Routledge.
- Ergur, A. (2003). "niversitenin Pazarla BtnleŖmesi Sürecinde Akademik Dünyanın DnŖm" *Toplum ve Bilim*, 97, 183-216.
- Hesapođlu, M. (2001) "Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları" O. Ođuz, A. Oktay, H. Ayhan (Eds.) *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi*, İstanbul: Sedar Yayınları.
- Karlsen, G. E. (2002) "Eğitim YnetiŖimi, KreselleŖme ve Demokrasi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 105-132.
- Kellner, D. (2000) "Globalization and new social movements: lessons for critical theory and pedagogy" in N.C. Burbules, C.A. Torres (Eds). *Globalization and Education:Critical Perspectives* (pp. 299-321). N.Y.: Routledge.
- Kızılcelik, S. (2002) "Kapitalizmin Diasporası Olarak KreselleŖme", *Eğitim AraŖtırmaları*, 6, 12-33.

- Magalhaes, A. M. ve Stoer, S. R. (2003) "Performance, Citizenship and the Knowledge Society: a New Mandate for European Education Policy" *Globalisation, Societies and Education*, 1, (1), 120-145.
- Masschelein, J., Simons, M. (2002) "An Adequate Education in a Globalised World? A Note on Immunization Against Being Together" *Journal of Philosophy of Education*, 36, (4) 589-608.
- McCarty, C., Guardina, M.D., Harewood, S. J., Park, J. (2003) "Contesting Culture: Identity and Curriculum Dilemmas in the Age of Globalization, Postcolonialism And Multiplicity", *Harvard Educational Review*, 73 (3) 449-465.
- Morrow, R.A.; Torres, C.A. (2000). "The State, Globalization and Educational Policy" in N.C. Burbules, C.A. Torres (Eds). *Globalization and Education:Critical Perspectives* (pp. 27-56). N.Y.: Routledge.
- Olssen, M. (1996) "In Defence of the Welfare State and Publicly Provided Education", *Journal of Educational Policy*, 11, 332-367.
- Peters, M., Marshall, J., Fitzsimons, P. (2000) "Managerialism and Educational Policy in a Global Context" in N.C. Burbules, C.A. Torres (Eds). *Globalization and Education:Critical Perspectives* (pp. 109-132). N.Y.: Routledge.
- Soudien, C. (2002) "Education in the Network Age: Globalisation, Development and the World Bank" *International Journal of Educational Development*, 22, 439-450.
- Sönmez, V. (2002) "Küreselleşmenin Felsefi Temelleri" *Eğitim Araştırmaları*, 6, 1-11.